

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуті питання ефективності управління процесом розповсюдження освітніх інновацій. Охарактеризовано наукові підходи до виявлення соціокультурного аспекту процесу розповсюдження освітніх інновацій.

The questions of effective managing of process for educational innovation distribution are concerned in this article. The scientific approaches to manifestation of social-cultural aspect of this process are characterized.

Постановка проблеми. Ефективність управління процесом розповсюдження освітніх інновацій значною мірою залежить від сформованості в менеджерів освіти знань щодо теоретичних основ цього феномена.

Аналіз наукових джерел з питань інноваційного менеджменту в галузі освіти дозволив дійти висновку про те, що успішність розповсюдження освітніх нововведень детермінується в першу чергу спроможністю суспільства до інноваційних перетворень (інноваційністю середовища) [4: 67].

Поняття “інноваційність середовища” об’єднує сучасне інноваційного процесу та його майбутнє. Природні, економічні умови, соціальні та психологічні особливості соціуму та педагогічного співтовариства – ось той простір, у якому інновація або розквітає, або загрузає. Отже, доля освітньої новації залежить від її здатності “вписатися” в соціальне та педагогічне середовище.

Ця адаптованість до середовища має декілька аспектів, найважливішим з яких є соціокультурний аспект, що обумовлюється позитивним або негативним ставленням держави та соціуму до освітніх інновацій. Спробу проаналізувати його здійснено В. Сластьоніним і Л. Подимовою [3]. Узагальнивши результати їхнього дослідження, можна виокремити декілька суттєвих моментів, характерних для позиції цих авторів.

По-перше, російські вчені, досліджуючи проблеми соціокультурного контексту інноваційної освітньої діяльності, відносять до нього й соціопсихологічні аспекти.

По-друге, на думку російських учених, прийняття або неприйняття освітніх інновацій громадськістю залежить від декількох факторів, серед яких як найвагоміший чинник вони розглядають тип суспільного ставлення до нововведень.

Науковцями виокремлюються *три типи суспільного ставлення* до освітніх інновацій: простий, творчий і деструктивний. “При простому типі ставлення виникає бажання досягти єдності суб’єкта та об’єкта, єдності умов, засобів і цілей на основі збереження суспільних відношень, культури, що склалися, прагнення уникнути суттєвих інновацій... Для творчого типу характерним є прагнення досягти єдності суб’єкта та об’єкта, умов, заходів, цілей на основі потоку прогресивних інновацій. Можливим виявляється також і деструктивний тип ставлення, для якого характерно протистояння інноваціям, переважання негативних інновацій над позитивними” [3: 33].

Даний підхід до трактування соціокультурного контексту освітніх інновацій є досить цікавим. Але, на нашу думку, більш перспективним з точки зору визначення теоретичних засад ефективності управління процесом розповсюдження освітніх нововведень виявляється аналіз їх соціокультурного контексту, ґрунтуючись на положеннях культурології, що стосуються інновацій.

Метою нашої статті є виявлення культурологічних засад ставлення суспільства до освітніх інновацій і визначення на цій основі системи знань, які необхідно сформулювати в майбутніх менеджерів освіти з питань соціокультурного контексту педагогічних нововведень.

Згідно з особливостями ставлення до нововведень у культурології виокремлюють три типи культури: постфігуративні, кофігуративні та префігуративні.

Ключовими особливостями *постфігуративної культури* є прагнення зберегти сформовані суспільні відношення, культуру від суттєвих змін, тобто наслідувати загальні культурно-історичні традиції. Останні, виявляючись стійким та значущим компонентом культури, передаються від покоління до покоління завдяки механізму наступності.

Тому в постфігуративних культурах інновації розглядаються як негативне явище, яке конче необхідно відторгнути. Своєрідним механізмом гальмування інновацій виступає жах людей перед небезпекою змін. Цей тип культури, на думку М. Мід, тисячоліттями характеризував людство впритул до початку цивілізації. Прояв цього типу культури зустрічається й зараз у діаспорах, сектах, національних укладах тощо [2].

Кофігуративний тип культури, за М. Мід, починається там, де відбулася криза постфігуративної системи, характеризується прагненням удосконалити суспільне життя завдяки “розвитку нових форм техніки, невідомих старшим, ... у результаті прийняття нової віри, коли дорослі намагаються виховувати своїх дітей у дусі нових ідеалів, ... або внаслідок ... революції, що стверджує себе започаткуванням нових стилів життя” [2: 343].

Як приклад учені наводять американське суспільство, зауважуючи, що його можна розглядати як грандіозний соціальний експеримент, створений самою історією.

“У цьому експерименті мали місце обривання традиції, творення історії не із “історичних” народів, а з людського матеріалу, що був у силу різних причин вибракований “європейським людством” наприкінці XVII ст. Для розкриття специфіки американського суспільства дослідники використовують образ “плавильного казана” (melting pot), у якому переплавляються різні культури, світогляди, життєві позиції. Витоки американської філософії освіти та виховання містяться саме тут, коли вперше почав бурлити отой казан, але не як засіб знищення мультикультурності співтовариства, а як спосіб його існування, адже всі його представники мають спільну мету – побудову нового життя в екстремальних умовах кофігуративного типу культури, коли знецінюється попередній досвід старшого покоління та батьки змушені разом із дітьми навчатися не тільки в традиційному педагогічному значенні, але й шляхом залучення до соціально-історичної творчості” [2: 343].

Префігуративна культура, за М. Мід, співзвучна часу, у який ми живемо. Це культура, яка орієнтована на майбутнє, на світ, який буде.

Зрозуміло, що в кофігуративній культурі присутні деякі риси постфігуративної культури, а у префігуративній культурі – як постфігуративної, так і кофігуративної.

Але суттєва різниця між ними полягає в ставленні до нового: постфігуративна культура відторгає будь-які новації; у кофігуративній культурі нововведення розглядаються як засіб “іти в ногу із часом”; префігуративна культура орієнтована на майбутнє: новації, відображуючи основні тенденції розвитку сучасного світу, спрямовуються на створення передумов для подальшого його вдосконалення.

У сучасному світі всі три типи культури співіснують, взаємно проникають одна в одну, а інколи знаходяться в стані жорсткої війни (деякі радикальні східні культури та культури західних країн).

Відповідно до типу культури ми виокремили три типи суспільного ставлення до *освітніх інновацій*: постфігуративне, кофігуративне та префігуративне.

При постфігуративному типі суспільного ставлення освіта молодого покоління здійснюється за традиційними репродуктивними технологіями, а будь-які спроби реформування освітньої системи винищуються в зародку.

При кофігуративному типі суспільного ставлення освітні інновації здійснюються задля пристосування освітньої системи до нових економічних і соціально-політичних умов. Цей тип суспільних відношень є характерним сьогодні для країн, що виникли на теренах колишнього СРСР. Як приклад, освітня державна політика в Україні: наша держава, розбудовуючи за західними зразками демократично-споживче суспільство, за взірць при реформуванні системи освіти використовує західні освітні моделі. Як свідчить історичний

досвід функціонування освітніх систем на етапі становлення демократично-споживчого суспільства, це неминуче приводить до зубожіння державного сектора освіти, різкого погіршення її якості.

При префігуративному типі суспільного ставлення інновації спрямовуються на врахування глобальних тенденцій розвитку людства.

Префігуративний тип є характерним для розвинених країн, у яких освіта розвивається відповідно до тенденцій глобалізації та гуманізації, а також переходу людства від індустріального до інформаційного суспільства.

Ми повністю погоджуємось з оцінкою російського науковця А. Валицької щодо негативного характеру наслідків, спровокованих переважанням при реформуванні систем освіти країн колишнього СРСР кофігуративного типу суспільних відношень до освітніх інновацій. “Щоб отримати працюючу систему “ринкового” зразка, треба мати аналогічний тип господарства та відповідний буржуазно-демократичний устрій держави та суспільства. На таке будівництво, включаючи й систему освіти, за найоптимістичнішими прогнозами соціологів, буде потрібно не менше двох десятків років. А між тим світовий освітній простір стрімко змінюється: світ рухається до інформаційного суспільства, “нерепресивного соціуму” і відповідно реформуються системи освіти. Іншими словами, якщо... взяти на озброєння сьогodнішню капіталістичну модель освітньої системи, то у той момент, коли вона буде побудована, у світі відбудеться зміна парадигми освіти. У цьому випадку країна приречена на катастрофічне для її культури, економіки, національного престижу довгострокове відставання, яке означає перетворення на сировинний придаток та ринок некваліфікованої, дешевої робочої сили” [1: 5-6].

Саме на цих позиціях ми ґрунтувались, визначаючи систему знань, які необхідно сформувавши в майбутніх менеджерів освіти щодо соціокультурного аспекту педагогічних інновацій.

Підсумовуючи сказане, ми дійшли **висновку** про доцільність ознайомлення магістрантів – майбутніх фахівців з управління навчальними закладами з такими питаннями:

- характеристикою основних типів суспільного ставлення до освіти;
- перспективами еволюції української освітньої системи за умов кофігуративного типу ставлення до неї в суспільстві та державі й результатами цього процесу для майбутнього України;
- основними тенденціями розвитку людства в ХХ ст. та їх відображенням у новій освітній парадигмі високорозвинених країн;
- національними тенденціями розвитку системи освіти в Україні.

До **подальших напрямів** дослідження з проблеми, що обговорюється, маємо віднести питання щодо теоретичного обґрунтування, розробки і експериментальної апробації технології підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління процесом розповсюдження освітніх інновацій

ЛІТЕРАТУРА:

1. Валицкая А. П. Современные стратегии образования: варианты выбора // Педагогика. – 1997. – №2. – С. 3-8.
2. Мид М. Культура и мир детства. Избранные произведения – М.: Наука, 1988. – 429 с.
3. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: Инновационная деятельность. – М.: ИЧП “Изд-во Магістр”, 1997. – 308 с.
4. Юсуфбекова Н. Р. Общие основы педагогической инноватики. – М.: Просвещение, 1991. – 174 с.